

Nr 59.

Uppläst och godkänd i Första kammaren den 26 april 1913.
» » » i Andra kammaren den 26 april 1913.

Riksdagens skrivelse till Konungen, i anledning av justitieombudsmannens framställning till Riksdagen angående vidtagande av åtgärder för ernående av en snabbare rättsskipning i högsta domstolen.

(Lagutskottets utlåtande nr 13.)

Till Konungen.

Uti en till Riksdagen gjord framställning har justitieombudsmannen påkallat Riksdagens uppmärksamhet å frågan om åtgärders vidtagande för ernående af en snabbare rättsskipning i högsta domstolen.

Justitieombudsmannen har därvid framhållit bland annat, hurusom den i högsta domstolen uppkomna arbetsbalansen sedan längre tid tillbaka visat tendens att stegras och under senare år i oroväckande grad tilltagit. Anledningen härtill torde få sökas i flera omständigheter. Sedan samfärdseln genom förbättrade kommunikationer underlättats och tillgången på juridiskt bildade biträden blivit större, har för mången möjliggjorts att till högsta instansen fullfölja rättegång, som eljest skulle stannat i lägre rätt. Genom samhällslivets utveckling i allmänhet hava rättegångarna tilltagit i antal, och samtidigt härmed hava de till högsta domstolen fullföljda målen tillväxt i omfång och blivit av mer invecklad beskaffenhet.

Oaktat under de senaste 20 åren vid upprepade tillfällen åtgärder vidtagits för att råda bot för de missförhållanden, som denna tilltagande arbetsbalans måste medföra, har vad sålunda under dessa år åtgjorts icke haft åsyftad verkan. Balansen enbart av revisionsmål, som vid 1910 års slut utgjorde 1,185 och vid slutet av år 1911 1,278, har beräknats vid 1912 års slut uppgå till minst 1,430, och sammanlagda antalet balanserade mål och ärenden lär vid sistnämnda tidpunkt väsentligt överstiga 2,000.

Till belysande av de olägenheter, som härigenom vållas, må anföras, att under det vid slutet av 1880-talet för avgörandet av till högsta domstolen inkomna revisionsaker i medeltal åtgingo 8 månader och under år 1897 1 år och 5 månader, motsvarande medeltal numera torde vara väsentligt högre och i fråga om vanliga revisionsaker kunna beräknas till åtminstone $2\frac{1}{2}$ år.

Den fara för en ändamålsenlig rättsskipning, som ett dylikt förhållande innebär, torde icke behöva särskilt framhållas. Den därav framkallade oerhörda långsamheten i rättsskipningen i högsta instansen måste anses vara en verklig olycka för rättstillståndet i landet. För upprätthållandet av en god samfundsordning och för samhällets utveckling i dess helhet är uppenbarligen en snabb rättsskipning av den största betydelse, och för den enskilde måste ett långvarigt dröjsmål med avgörandet av rättegångarna i högsta instansen ofta komma att föranleda rättsförlust eller medföra andra menliga följder av den allvarligaste beskaffenhet. Av ej ringa betydelse synes jämväl vara, att, såsom vid frågans behandling inom högsta domstolen framhållits, på grund av det anmärkta missförhållandet domstolen hindras att åt sina beslut giva en så uttömmande motivering, som önskligt vore, samt därigenom på ett mera ändamålsenligt sätt fylla sin synnerligen viktiga uppgift att värna om enhet och konsekvens i lagtolkning och rättsskipning.

De ifrågavarande olägenheterna torde vara så mycket betänkligare, som, oavsett den omständigheten, att balansen nu är större än under något av de senaste 20 åren och särskilt i fråga om revisionsaker större än någonsin förut, den årliga tillökningen i balansen även visat tendens att stegras. Under sådana förhållanden och då, med hänsyn till den allt hastigare tilltagande ekonomiska utvecklingen, all anledning finnes att antaga, det rättegångarnas antal och omfång även framgent skola komma att ökas, synes det vara uppenbart, att effektiva åtgärder med det snaraste måste vidtagas ej blott för den nuvarande balansen besvara-

tande utan även för att för framtiden minska högsta domstolens arbetsbörda och därigenom möjliggöra en snabbare rättsskipning.

Vid valet av de utvägar, som för vinnande av det åsyftade målet må stå till buds, framstår i första hand till bedömande frågan, huruvida icke en ytterligare ökning av justitierådens antal skulle kunna ske. Emellertid hava vid alla de tillfällen, då denna utväg anlåtats, olägenheterna av ett allt för stort antal ledamöter i högsta instansen starkt betonats, och det har därvid i allmänhet ställts i utsikt att, då med den beslutade ökningen av arbetskrafterna den befintliga balansen reducerats, antalet ledamöter åter skulle kunna nedbringas. Med hänsyn till den erfarenhet, som i detta hänseende föreligger, torde dock med visshet kunna antagas, att en dylik reduktion av medlemsantalet, sedan en ökning en gång skett, icke vidare skall låta sig göra. Att under sådana förhållanden nu företaga en ytterligare ökning av detta antal, som under endast de sist förflutna femton åren ökats med ej mindre än femtio procent och redan nu är proportionsvis större hos oss än i något annat europeiskt land, synes Riksdagen vara en åtgärd, som icke bör ifrågakomma.

Emellertid ha vid olika tillfällen åtskilliga andra åtgärder i förevarande syfte varit på tal. Sålunda har bland annat föreslagits, att extra ordinarie bisittare i högsta domstolen skulle förordnas för avarbetande av den befintliga arbetsbalansen samt att åtgärder skulle vidtagas för åstadkommande av en mera ändamålsenlig arbetsledning inom domstolen.

Vidare har ifrågasatts att inskränka högsta domstolens prövning av målen till att omfatta allenast rättsfrågan samt att återinföra det i 1734 års lag stadgade, men sedan lång tid tillbaka icke tillämpade och sedermera genom lagen om ändringar i vissa delar av rättegångsbalken den 14 juni 1901 formligen upphävda förbudet mot att i högsta domstolen förebringa ny bevisning.

Särskilt har emellertid framhållits nödvändigheten att minska tillströmningen av mål till högsta domstolen. I sådant hänseende hava åtgärder varit i fråga dels till inskränkning av rätten att fullfölja talan till högsta instans och dels till försvärande av fullföljden i de fall, då sådan medgifvits.

I förstnämnda hänseende har ifrågasatts att helt och hållet utesluta rätten till sådan talan i fråga om vissa klasser av mål. Särskilt har därvid bland annat framhållits, att talan enbart i fråga om rättegångskostnad ej borde vara tillåten, att även andra utsökningsmål än lagsökningsmål

lämpligen kunde stanna i andra instansen, att i fråga om brottmål, de, som fölle utanför området för grundlag, allmän strafflag, strafflagen för krigsmakten och strafflagen för präster, ej skulle få från sistnämnda instans fullföljas o. s. v. Det har vidare framhållits, att under förutsättning av vissa andra reformers genomförande fullföljd av sådana mål, vid vilkas avgörande meningsskiljaktighet i underdomstolarna icke yppats, lämpligen kunde förbjudas; varjämte i fråga om brottmålen ifrågasatts, att inskränka parts rätt att fullfölja talan till mål av grövre beskaffenhet, att utesluta målsäganden från rätten att fullfölja talan samt att stadgandet i 30 kapitlet 7 § rättegångsbalken skulle undergå sådan jämkning, att därav fullt klart framginge, att fullföljd av talan i åklagare-mål endast finge ske, då det funnes synnerligen angeläget.

Till försvårande av fullföljden i de fall, där densamma medgivits, har bland annat satts i fråga att införa revisionsskilling jämväl i fråga om besvärsmål, att höja revisionsskillingen till visst högre belopp, att införa en i förhållande till tvisteföremålets värde progressiv revisions-skilling, samt att återinföra den genom ovannämnda lag den 14 juni 1901 upphävida bestämmelsen om parts skyldighet att för rätt till fullföljd av talan fullgöra hovrättens dom.

Hvad först angår den utväg till nedbringande av balansen i högsta domstolen, som innefattas i ett höjande av revisionsskillingen, anser sig Riksdagen böra uttala, att en dylik åtgärd enligt Riksdagens förmenande icke bör ifrågakomma. Över huvud taget torde förmågan att gälda revisions-skilling icke kunna anses vara en rättvis grund för bestämmande av de fall, då part i rättegång bör få till högsta instans fullfölja sin talan. Såsom vid upprepade tillfällen framhållits, skulle en höjning av denna avgift förnämligast komma att drabba personer i svag ekonomisk ställning, vilka ej på grund av fattigdom äga åtnjuta befrielse från avgiftens erläggande, men för vilka i allt fall dess utgivande skulle vara synnerligen kännbart. Att en dylik åtgärd ej heller står i överensstämmelse med den uppfattning om parters rättighet i förevarande hänseende, som i allmänhet gör sig gällande, torde tydligt framgå av det starka motstånd, som det senast framlagda förslaget i sagda riktning rönt inom Riksdagen.

Vad angår frågan om lämpligheten att återinföra förbudet mot förebringande av ny bevisning i sista insatsen inser Riksdagen till fullo de starka betänkligheter, som mot en sådan anordning göra sig gällande, särskilt med hänsyn till den nuvarande organisationen av våra under-

rätter och den svaga processledningen i många av dem. Onekligen skulle det framstå såsom synnerligen otillfredsställande att, i händelse en annan uppfattning av sakfrågan gjort sig gällande i hovrätten än i underrätten, tappande part skulle vara utestängd från möjligheten att i högsta insatsen förebringa den bevisning, som han, om en verksammare processledning det föranlett, utan svårighet kunnat förebringa, men vars behövlighet under nuvarande förhållanden först genom hovrättens dom blivit för honom klargjord. Å andra sidan torde dock kunna erinras, att den nu rådande friheten i förevarande hänseenden i betänklig utsträckning medfört, att parter först i högsta instansen förebragt den för målets rätta bedömande erforderliga utredningen. Skulle ett förbud av ifrågavarande art vid närmare undersökning befinnas ägnat att i mera avsevärd mån befrämja minskning av högsta domstolens arbetsbörda — något som Riksdagen icke finner sig i tillfälle att med tillräcklig säkerhet bedöma — synes därför denna utväg, trots förenämnda därmed förknippade olägenheter, böra komma under övervägande.

Huruvida av de här ovan i övrigt omnämnda förslagen ett eller flera må vara lämpade att vid ett slutligt ordnande av denna fråga komma till användning, torde jämväl först efter en närmare utredning kunna bedömas. Av vad vid frågans föregående behandling förekommit, synes dock i varje fall uppenbart, att de utvägar, som sålunda, enligt vad ovan nämnts, vid olika tillfällen varit på tal, icke äro tillräckliga för vinnande av det mål, varom här är fråga.

Under sådana förhållanden torde för minskande av arbetsbalansen inom högsta domstolen och till förekommande av sådan balans i framtiden huvudsakligen endast återstå det medel, som i utländsk lagstiftning under liknande förhållanden anlåtats, nämligen att för sådana mål i allmänhet, i vilka tvisteföremålet kan uppskattas till ett visst penningvärde, såsom villkor för rätt att fullfölja talan stadgas, att detta uppgår till ett visst minimibelopp, en s. k. summa appellabilis (revisibilis).

Visserligen har det av Eders Kungl. Maj:t genom nådig proposition till 1907 års Riksdag framlagda förslaget, däri upptagits jämväl stadgande om en summa appellabilis, icke då vunnit Riksdagens befall. Till detta Riksdagens beslut torde emellertid i väsentlig mån hava bidragit, att man ansåg sig böra avvakta verkningarna av inrättandet av den då ifrågasatta regeringsrätten och de åtgärder, som kunde antagas bliva i samband därmed vidtagna för högsta domstolens befriande från uppgiften med laggranskningen ävensom från handläggningen av vissa

ansökningsärenden. Sedermera har det emellertid visat sig, att de åtgärder, som i samband med inrättandet av lagrådet och regeringsrätten vidtagits, i så ringa grad motsvarat de förväntningar, som i detta hänseende ställts på dem, att de icke ens varit tillräckliga för att förhindra en ökning i domstolens arbetsbalans.

Med hänsyn härtill och då det synes vara av största vikt, att vad nu i denna fråga åtgöres varder av beskaffenhet ej blott att tillfälligtvis förbättra ställningen, utan även och framför allt att på ett varaktigt och för framtiden betryggande sätt förhindra en återgång till nu rådande förhållanden, måste enligt Riksdagens förmenande vid en lösning av den förevarande frågan även den här senast omnämnda utvägen komma i betraktande.

Riksdagen vill emellertid framhålla, att nu ifrågasatta begränsning av fullföljdsrätten, som uppenbarligen endast kan komma till användning i fråga om sådana mål, där tvisteföremålet kan uppskattas till något visst penningvärde, bör förbindas med särskilda bestämmelser i fråga om rätten att fullfölja mål, som kunna vara av särskilt betydelsefull beskaffenhet, såsom exempelvis jordatvister, samt att härutöver torde finnas nödigt att — såsom förhållandet är i Danmark och Norge — öppna möjlighet att, efter särskild prövning av någon därför lämpad myndighet, få fullfölja talan även i sådana fall, då avgörandet har betydelse utanför den föreliggande saken, eller när denna är av väsentlig vikt för den klagande parten utöver det förmögenhetsvärde den omedelbart angår.

På grund av vad sålunda anförts får Riksdagen hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t taga under omprövning, genom vilka åtgärder det anmärkta missförhållandet med avseende å rättsskipningen i högsta domstolen måtte kunna avhjälpas, samt till Riksdagen, om möjligt redan år 1914, inkomma med det förslag, vartill denna prövning kan föranleda.

Stockholm den 26 april 1913.

Med undersåtlig vörndnad.